

COMUNICACIÓ AL V CONGRÉS CATALÀ DE SOCIOLOGIA

Grup 1: sociolingüística

Memòria de la immigració, memòria de la llengua.

Una aproximació a la integració lingüística dels immigrants dels anys 50-70.

Marta Rovira, Enric Saurí, Marc Biosca, Montserrat Treserra i Jordi Solà

Grup d'Estudis de les Identitats

www.identitats.org

Paraules clau: llengua, immigració, memòria

Resum:

L'objectiu d'aquesta comunicació és presentar un estudi de cas, a partir del qual s'analitza el procés d'incorporació o no incorporació al català de les persones immigrades entre els anys 50 i 70 del segle XX. El focus d'anàlisi és el barri de Cerdanyola de Mataró. La recerca es planteja en dos plans: a) com un estudi de les trajectòries de vida i la seva diversitat de situacions en relació amb la llengua catalana; b) com un estudi de com els discursos actuals de les persones immigrades construeixen una memòria de la seva relació amb el territori d'acollida i la llengua i cultura catalanes.

L'anàlisi parteix d'un model interpretatiu on s'estudien tant l'estructura de condicions de possibilitat dels individus com els múltiples contextos socials –macro i micro– on han desenvolupat llurs trajectòries. Un estudi acurat dels diferents capitals –econòmic, social, cultural i simbòlic– permet ubicar-los en el mapa de les posicions socials, establint, així, l'eix classe social com una de les claus de volta per entendre els múltiples models d'apropiació lingüística. A la vegada, el seguiment de les diferents trajectòries de vida, emfasitzant tant les pràctiques com els discursos, possibilita extreure diferents perfils de pràctiques lingüístiques. La correlació entre aquestes

pràctiques amb la posició social ocupada pels diferents individus permet, en darrera instància, la plasmació d'uns itineraris vitals que porten a diferents tipologies d'apropriacions lingüístiques i culturals. La tècnica d'investigació utilitzada és l'entrevista biogràfica –o trajectòria de vida– a 25 individus que responen als diferents perfils socials presents al barri de Cerdanyola de Mataró.

Els resultats de l'estudi permeten, doncs, fer una anàlisi retrospectiva sobre els factors que han afavorit canvis en les pràctiques i les identitats lingüístiques, així com d'aquells que els han dificultat. D'altra banda, l'estudi permet entendre com s'estructuren els discursos actuals sobre la llengua tant en el si de la vella immigració com en el si de la nova. La continuïtat de l'estudi es preveu que ens portarà a l'anàlisi de les trajectòries lingüístiques dels fills i néts d'aquesta població que compon la primera immigració.

1. La integració lingüística en la memòria

L'objecte d'estudi que ens proposem en aquesta recerca és l'anàlisi dels processos d'incorporació lingüística al català per part de persones provinents de la immigració dels cinquantes i seixantes a Mataró. Aquesta recerca respon inicialment a la voluntat, en el marc de la recerca sobre les migracions a Catalunya, de desvelar una part de la realitat que acostuma a no focalitzar-se, i per tant a restar oculta, en totes les interpretacions sobre la integració de la immigració. La integració lingüística dels que arribaren a Catalunya precisament en plena repressió lingüística. L'acostumada vinculació que estableix el sentit comú, i també moltes recerques acadèmiques, entre el fet de parlar una llengua i la condició d'immigrant, ofereix una visió esbiaixada del que fou el procés migratori, en la mesura que oblidava els processos d'integració lingüística que formen part d'aquest procés migratori. Tot i que els usos lingüístics actuals de la població catalana estan lògicament condicionats per aquests processos migratoris, aquests usos depassen els suposats condicionants, o la relació simplificadora entre la variable origen geogràfic i usos lingüístics.

En tot cas, nosaltres volem focalitzar la nostra recerca en la vinculació entre immigració i llengua, fent un pas enrere en el temps per anar a cercar les trajectòries de les persones que van arribar a Catalunya a partir de la postguerra, i que hi van tenir la seva trajectòria, hi van formar un família. Amb aquest viatge volem aportar una anàlisi que doni pautes per a comprendre quines van ser les condicions d'aquesta integració en el moment en què precisament la llengua catalana no era a les escoles i tenia una reduïda presència en l'àmbit públic. De la mateixa manera, ens interessa comprendre quines foren les limitacions que impediren que moltes

persones adoptessin el català com a llengua habitual, mentre d'altres la convertien en la seva llengua ocasional o, fins i tot, llengua primera. Queda clar que la relació amb la llengua catalana adopta matisos diversos, i que cal comprendre si hi ha variables socials que condicionin clarament les pautes de comportament en aquest marc de matisos.

En aquest sentit, cal tenir en compte tres grans paràmetres, tal com assenyala Pueyo (1996) en el seu estudi sobre la facilitació de les llengües d'Estat durant el segle XX:

- Les condicions històriques i socioeconòmiques
- La política lingüística (en aquest cas del Franquisme), de facilitació de la llengua expansiva.
- Els mecanismes psicosocials pels quals s'interioritzen les pautes lingüístiques establertes en l'entorn social.

Amb aquesta denominació faig referència a l'acceptació i interiorització —per part dels membres de les comunitats lingüístiques implicades en el conflicte lingüístic— d'una sèrie de normes d'ús, actituds, estereotips i prejudicis, referències de lleialtat... (Pueyo, 1996)

Els aspectes psicosocials són els més difícils d'analitzar en concret, i requereixen un estudi que focalitzi específicament aquests aspectes. En tot cas, nosaltres hem substituït aquest darrer paràmetre per les trajectòries de vida i els comportaments lingüístics que s'hi adquireixen. Per a nosaltres, doncs, les possibilitats d'integració lingüística estan condicionades per aquests paràmetres: a) el context franquista, b) la configuració pròpia del barri o ciutat d'acollida, c) la incidència de l'activisme catalanista¹ i el valor simbòlic del català, c) el contacte amb entorns catalanoparlants o castellanoparlants, d) les trajectòries d'èxit possibles en termes sociolaborals.

En aquest sentit, també introduïm aquí l'efecte que han tingut els moviments de difusió del català entre els immigrants. Però no ens quedem aquí. En l'anàlisi que farem és del tot pertinent fer aparèixer la relació que mantingueren els nouvinguts amb els catalans i amb la seva cultura, i quines pautes adoptaren aquests respecte de la llengua. Què queda en la memòria dels immigrants d'aleshores d'aquesta relació? La llengua provocà alguna mena de conflicte? Quin contacte van tenir amb la llengua catalana els nombrosos immigrants que s'assentaren en barris construïts de cap i de nou? Quina

¹ 1966-68: Campanya "Català a l'escola".

relació van tenir amb els centres de les ciutats? Quins vincles van establir amb la població autòctona? Aquestes preguntes són difícils de respondre en genèric. És per això que hem focalitzar el nostre estudi en un barri de la ciutat de Mataró que es formà a partir dels anys cinquanta: el barri de Cerdanyola.

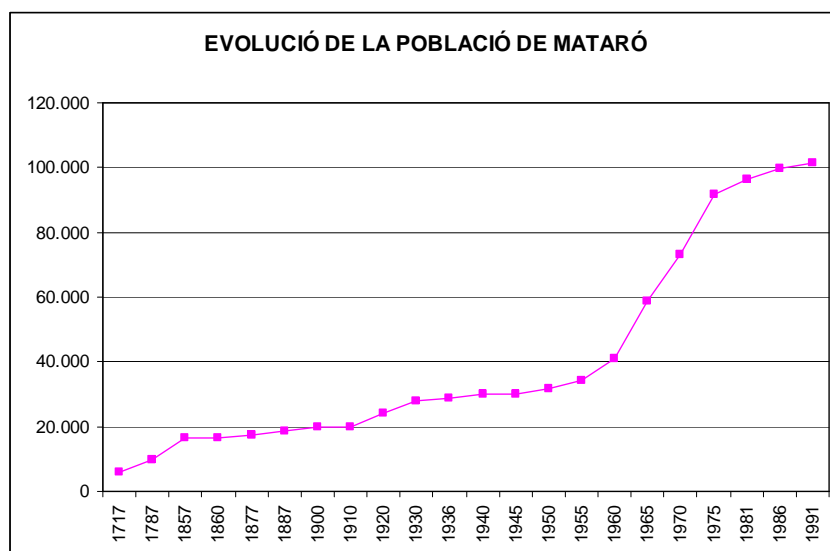
2. Les condicions històriques: la formació del barri de Cerdanyola

Hem escollit el barri de Cerdanyola de Mataró perquè pensem que hi podem trobar tots els elements per analitzar les diverses trajectòries lingüístiques que es produeixen en l'entorn d'una població que arriba en massa a Catalunya.

El barri de Cerdanyola és un espai privilegiat per analitzar els processos migratoris en una ciutat mitjana industrial com Mataró. En primer lloc, perquè és un barri que neix de nou, que passarà de ser un veïnat amb quatre cases i camps, a constituir un dels referents de la ciutat, amb 40.000 habitants. De fet, el barri de Cerdanyola —de caràcter eminentment obrer—, serà l'escenari del revifament dels moviments sindicals, i del naixement de moltes entitats —com les associacions de veïns, escolars i de lleure— que li confereixen un caràcter especial.

En segon lloc perquè concretament, al Mataró d'aquests anys, hi trobem les transformacions profundes de diverses activitats econòmiques, que lentament anaren transformant i finalment, substituint a les tradicionals. Això és, l'adequació d'un món rural a un d'urbà, on l'espai del camp deixa pas a l'espai fabril —i això tant val per la gent que ja hi vivia com per aquells qui hi arriben. A més a més, aquesta característica tant definitòria de la ciutat, fa que Mataró pugui ser vista i entesa com una ciutat representativa d'altres del país que visqueren processos de conversió similars — Igualada, Granollers, Terrassa, Sabadell...

Ras i curt, en 25 anys, des de 1955 al 1979, Mataró triplica gairebé la seva població, passant dels 34.000 habitants als 96.000. El creixement és, ni més ni menys, del 192% i supera, molts cops, el dels municipis veïns que, contràriament, havien rebut els grans contingents de nouvinguts abans del 55 —reflectits en el cens i el padró. Aquest fet possibilita que, a l'any 1975, solament el 40,3% de la població mataronina hi hagi nascut.

Font: gràfica feta a partir de les dades de l'Idescat

El tèxtil fou el gran motor d'atracció d'aquesta població que emigrà en massa a Catalunya. Tot i que hi ha altres activitats, com ara la construcció, el comerç i l'agricultura que complementen el quadre d'activitats, el tèxtil és sens dubte el sector que experimenta un creixement més important, concretament el gènere de punt. El tipus de producció associat al gènere de punt indica la necessitat d'un sistema familiar que s'acomodi a les necessitats de mà d'obra. Cal pensar que la feminització d'aquest sector laboral arriba a unes quotes que assoleixen el 73,58% de la mà d'obra —aquestes xifres són les oficials, però cal tenir en compte sobretot les oficioses, que abasten el treball de cosir fet a casa.

Efectivament, la fabricació de gènere de punt requeria una gran quantitat de mà d'obra, amb assignació de diverses tasques segons edat i sexe. Un altre dels elements que més intervenen a l'hora de definir les tasques és que es treballava a preu fet. Així, un a part gens menyspreable de la feina relacionada amb la confecció i acabat s'acabava fent a les mateixes llars de les treballadores, doncs només necessitaven una màquina de confecció auxiliar. A més, aquestes màquines —en la immensa majoria dels casos— se les pagaven les pròpies treballadores. Per tant, doncs, no és d'estranyar que l'empresa estimulés aquesta modalitat de treball. Destaquem, també, que les cròniques lloaven aquest sistema, ja que permetia una modalitat laboral molt ben vista, la que conjugava les feines domèstiques amb les salarials i, per que no dir-ho, contribuïa a generar un clima de pau sindical. Es potenciava la idea que aquesta modalitat de treball permetia

traduir a laborals aquelles hores mortes. No obstant això, el propi informe redactat pel Museu Social a tombants de segle passat, ja assenyalava la misèria que representava aquestes llargues jornades retribuïdes d'una forma notablement escassa.

Aquesta població, doncs, s'ocuparà majoritàriament a les fàbriques que hi ha al voltant del barri de Cerdanyola i sobretot al centre de Mataró. Tant homes com dones, sobretot les que encara no eren casades, foren necessaris per al creixement d'una indústria que demandà durant anys un continu de nous treballadors. Tant és així, que els mateixos obrers expliquen i recorden especialment, molts anys després, que es podia canviar de feina per una mica més de sou d'un dia per l'altre.

Pel que fa a la qüestió lingüística, les dades que ofereix l'estudi que el sacerdot Rogeli Duocastella² va realitzar al barri de Cerdanyola, permeten observar quins eren els usos lingüístics a l'època. Com es pot observar a la següent taula, el percentatge que parlava el català al barri de Cerdanyola era sensiblement inferior als d'altres barris de la ciutat.

Quina llengua parlà vostè normalment?					
	Total 100	Normalment sempre Català	Normalment sempre Castellà	Família Català a fora Castellà	Família Castellà a fora Català
Centre	82	78,0	18,3		3,7
Plaça Cuba	49	83,7	12,2	2	2
C. Argentona	49	91,8	6,1	2	
Cerdanyola	103	17,5	80,6		1,9
Cirera	34	8,8	88,2	2,9	
Molins	24	29,2	70,8		
Esperança	49	46,9	53,1		
Escorxador	43	55,8	32,6	7	4,7
Total	433	52	44,8	1,4	1,8

Font: Duocastella, Rogelio. *Estudio de sociologia religiosa sobre una ciudad industrial española: Mataró*. Caixa Laietana. Mataró, 1955. Pàg. 45

De fet, com ja hem dit, el barri de Cerdanyola neix de nou a redós del turó que porta el mateix nom en una zona a les afores de la ciutat de Mataró, on hi havia camps de secà que els propietaris anaven abandonant per la baixa rendibilitat que tenia aleshores la vinya i altres conreus fruiters. La gent s'hi estableix a la recerca d'un aixopluc mínim i construeix les primeres barraques, que poc a poc esdevindran cases d'autoconstrucció i finalment, als anys setanta, blocs de pisos. El barri esdevé, doncs, un lloc monolingüe

² Duocastella, director de l'IPSA (Instituto de Sociología Pastoral Aplicada), a mitjans dels anys seixanta va publicar, amb el seu equip, un estudi sobre el comportament religiós a Mataró, on també s'hi analitzava el comportament lingüístic. Duocastella, *Sociología religiosa de una ciudad industrial: Mataró*. Madrid: ISPA, 1961.

en castellà des de l'inici, a excepció dels pocs pagesos que es troben al mig i d'alguns habitants inicials. Les persones que hi van a raure trobem altres persones amb les quals comparteixen projecte migratori, condicions de vida i condicions de treball. El barri no tindrà gaire relació amb el centre fins molts anys més tard, quan Mataró endreci la trama urbana que s'ha creat al voltant del centre amb els barris nous. Fins a la democràcia, el barri de Cerdanyola queda lluny del centre, el tramvia que hi connecta és un servei mínim, no hi ha carrers asfaltats ni semàfors que protegeixin els vianants del trànsit. Aquest món apart constitueix un refugi per a les persones que arriben expulsades de la misèria, la persecució o la manca de projecte dels pobles d'origen, però també és una trampa social on es troben totes les mancances de serveis pròpies de la dictadura. Un dels factors que trencarà aquest aïllament social i urbà seran en bona mesura els moviments socials, que tindran un arrelament important a Cerdanyola, i que el convertiran en un barri de referència a la ciutat: el barri dels sindicats, de les mobilitzacions de veïns, dels primers equipaments de la democràcia...

3. Metodologia i tècniques utilitzades

Entrevistes i històries de vida

Comprensiblement, l'aproximació al barri per part de l'equip d'investigació ha estat una primera part intensa en la recerca. Aquesta aproximació s'ha fet mitjançant entrevistes de context. Per a obtenir les dades de context s'han entrevistat una sèrie de persones que reuneixen unes característiques determinades: coneixement del barri, participació en entitats i visió global de les problemàtiques del barri. Per trobar aquestes persones s'ha utilitzat la tècnica de la bola de neu, és a dir, una persona ens ha portat a contactar amb una altra i així successivament.

A partir del moment en què s'ha obtingut la contextualització històrica i social del barri, s'ha encarat la segona fase de la recerca: la realitzar d'històries de vida. En aquesta fase s'han realitzat entrevistes a persones que reunissin una sèrie de característiques: haver arribat al barri de Cerdanyola entre els anys cinquanta i setanta, i residir al barri o mantenir-hi vinculació. S'ha procurat trobar perfils diversos quant a posició social, trajectòries, gènere, etc. Per trobar les persones s'ha utilitzat també la tècnica de la bola

de neu, però diversificant els focus originaris per tal de garantir la diversitat de perfils socials.

L'objectiu de les entrevistes ha estat la reconstrucció de les trajectòries de vida de les persones immigrades, des que arriben a Mataró fins a l'actualitat. Cal pensar que la meitat de la mostra d'entrevistats es troba en edat de jubilació. Les històries de vida han permès copsar els perfils de trajectòries que existeixen en un barri com el de Cerdanyola. L'anàlisi del relat biogràfic de les persones immigrades ens ha permès comprendre com construeixen la seva biografia per explicar la seva trajectòria en termes lingüístics a Catalunya. Per tant, quin discurs tenen sobre la seva relació envers el català/castellà, tenint en compte que en el grup d'entrevistats hi ha persones que s'han incorporat a la llengua i persones que no s'hi ha incorporat. A la vegada que hi ha persones que han tingut una mobilitat social ascendent i d'altres que s'han caracteritzat per una mobilitat social horitzontal.

Model d'anàlisi: de la posició a l'hàbitus lingüístic

El model d'anàlisi utilitzat per a la recerca en curs pivota sobre tres eixos: posicions, pràctiques i discursos. Les posicions estan definides pel conjunt de variables objectives que permeten reconstruir la trajectòria i les condicions de possibilitat de la persona en el context que li ha tocat viure. Les pràctiques indiquen el conjunt de variables que podem construir a partir de la informació que la persona ens transmet sobre les relacions socials que manté, els espais socials on es mou, el tipus d'oci, el tipus de consum cultural, les pràctiques educatives, etc. Els discursos estan formats per les variables que sorgeixen de les explicacions que fan els entrevistats de les seves pràctiques i de les seves posicions. Aquest conjunt confereix un model que ens permet vincular uns aspectes amb els altres.

- Trajectòria i condicions de possibilitat. En aquest eix analitzem el punt de partida en la trajectòria en termes de capital econòmic, social i cultural inicial familiar. Així mateix, es té en compte com el fet migratori mou aquesta posició de partida i quines oportunitats ofereix pel que fa a l'adquisició de nous capitals socials. La història laboral ens defineix en bona mesura aquesta trajectòria, però també la trajectòria familiar i dels fills.
- Context social general. En aquest eix s'analitzen quines són les condicions socials generals que constreixen els entrevistats al llarg de la seva trajectòria, en funció del moment històric d'arribada, les condicions generals de la població

canvien, com també la configuració del barri, les oportunitats que s'hi ofereixen, com per exemple les relacions entre nouvinguts i catalans, les dualitzacions que es produeixen, el paper de les institucions (eclesiàstica, escolar, etc.), les associacions, etc.

- *Habitus* de classe. Es tracta d'un element transversal que travessa les condicions socials generals i les trajectòries. Aquest *habitus* delimita unes formes de fer, de pensar i de situar-se pròpies d'una determinada trajectòria i posició social. Aquest ens ha de permetre entendre *com* i *on* els individus s'acaben situant. Així, en l'*habitus* de les classes populars podem trobar la importància de l'ètica del treball, la construcció d'un discurs que justifica i autojustifica una trajectòria des d'un fatalisme no tràgic, en termes de sacrifici i delegació d'oportunitats en els fills, i alhora un control de la situació a curt termini, sobre allò que dominen.
- Eixos llengua i classe social. Els blocs anteriors ens han de permetre ubicar els individus tant en l'eix de la classe social com en l'eix de la pràctica i apropiació lingüística. És a dir, un determinat context social, unes determinades condicions de possibilitat i, finalment, l'establiment d'un *habitus* de classe atorguen una determinada posició social i, a la vegada, una determinada posició en el mapa lingüístic. L'actitud i pràctiques lingüístiques dels individus s'entrecreuen amb la posició social i els capitals adquirits dels mateixos. En l'eix lingüístic cal tenir present dos elements clau:
 - Les pràctiques lingüístiques
 - Els discursos despleats al voltant del fet lingüístic (les vivències subjectives)

L'objectiu final de l'anàlisi és l'obtenció de perfils de trajectòries lingüístiques, que ens indiquin quines són les variables rellevants en cada cas. L'anàlisi es realitza mitjançant tècniques d'anàlisi del discurs que ressegueixen les posicions, les pràctiques i els discursos dels entrevistats.

4. Les trajectòries personals: diferents perfils d'itineraris lingüístics

Malgrat que en el moment de presentar la comunicació escrita la recerca no està tancada³, aquí apuntarem alguns dels primers resultats que s'han obtingut. Concretament, ens referirem als perfils lingüístics que apareixen vinculats a les trajectòries migratòries. I en canvi, encara no podem exposar en el breu espai d'una comunicació les conclusions diverses sobre les que estem treballant en relació a les variables que són més rellevants per a l'explicació de les trajectòries lingüístiques.

A grans trets es pot dir que sorgeixen tres perfils de trajectòria lingüística entre els entrevistats:

- A. Perfil d'apropiació lingüística. En aquest perfil s'incorpora el català com a llengua pròpia o com a llengua d'ús majoritari.
- B. Perfil de convivència amb el català. En aquest perfil el català esdevé una llengua amb la qual es relaciona la persona, que fins i tot la parla en determinats àmbits o moments, però no forma part del seu codi lingüístic.
- C. Perfil d'estranyament. En aquest perfil, el català apareix com una llengua aliena, tot i que s'hi conviu en determinats moments i aspectes. Però no forma part de la cosmovisió de la persona, és força irrellevant en el seu entorn social.

Els discursos que estan associats a cadascun dels perfils, òbviament, justifiquen aquestes pràctiques. En el **perfil A** trobem discursos d'adhesió a la llengua que li atorguen un estatus d'eina d'integració, la conceben des d'una perspectiva instrumental o bé, fins i tot, impliquen un cert nivell d'afectivitat al país. En canvi, no hem trobat que estigui associat a una determinada ideologia (per exemple, nacionalista). En aquest perfil trobem de fet persones que militen en diferents partits o sindicats. El fet de parlar català, però, no els porta a autodefinir-se com a nacionalistes catalans. Cal fer notar això tenint en compte que en aquests moments la qüestió lingüística s'està polititzant molt en els mitjans de comunicació. En el perfil A podem entendre l'adopció del català com un fet que s'emmarca sobretot en la trajectòria social i laboral de les persones. Representa un pas més en la integració, en la construcció d'oportunitats, i a través d'aquesta

³ Ho estarà en el moment de debatre sobre aquesta recerca en el mateix V Congrés Català de Sociologia, a l'abril.

incorporació a la llengua catalana s'assumeix també un discurs favorable a la defensa d'aquesta llengua. Però això majoritàriament no va més enllà. Per tant, no hi ha tant causes ideològiques com conseqüències discursives derivades d'unes pràctiques i d'unes posicions adquirides a partir de la trajectòria personal. Cal dir que aquestes trajectòries, que emergeixen del context del barri de Cerdanyola, emergeixen com trajectòries d'èxit, en el sentit que es tracta de persones que sobresurten respecte de la situació del barri, persones que han tingut una trajectòria laboral d'èxit que els ha portat a tenir contacte amb els "catalans", o bé una trajectòria sindical i política que els ha portat a formar part de xarxes socials en què la presència del català és molt normalitzada, o bé persones que socialment s'han incorporat a la societat d'acollida trencant les barreres invisibles que separen el barri de la ciutat. Un dels fets més rellevants que trobem a les entrevistes amb aquest perfil de persones és com l'aprenentatge del català forma part de la seva memòria personal, a través d'alguna experiència o d'un moment de la seva vida, de vegades vinculat a la persona que els va facilitar la llengua.

Pel que fa al **perfil B**, ens trobem amb un grup de persones més reduït en la nostra mostra d'entrevistes, que es caracteritzen pel fet que malgrat tenir una actitud d'adhesió a la llengua catalana, no han aconseguit, en uns casos, o no han volgut en d'altres — adduint raons de facilitat en la comunicació—, establir-la com la llengua d'ús habitual i incorporar-la com un codi lingüístic propi. En definitiva, no l'han naturalitzat, i per tant, l'ús que en fan és molt restringit. Es tracta de casos en què les condicions de possibilitat sovint representen una limitació, o bé perquè la llengua catalana no forma part del seu entorn familiar immediat, o bé perquè les seves trajectòries de vida no els porten a accedir a entorns en què la llengua catalana és normalitzada. O bé perquè aquesta trajectòria s'ha vist truncada, normalment per motius laborals. Es tracta, de fet, de persones amb una trajectòria laboral que es pot considerar d'èxit si es té en compte que el punt de partida és un projecte migratori que comença amb totes les mancances en termes econòmics, de capital social i de capital educatiu. Però tenint en compte els canvis que es produeixen en el context econòmic-social posteriorment, les trajectòries no defineixen una mobilitat ascendent en termes de capital social i simbòlic. Com hem dit, els discursos d'aquest perfil indiquen una sorprenent adhesió simbòlica a la llengua, malgrat que no en dominen els aspectes més instrumentals i el seu ús sigui molt restringit a uns àmbits concrets.

Tot i aquesta adhesió a que hem fet esment, cal dir que aquesta mai no arriba a connotar-se políticament. És a dir, la llengua —les llengües, de fet—, reposen en un àmbit discursiu que les deixa al marge de les pugnes polítiques i de les relacions de dominació. Tot i que en termes de capital, hi hagi força variació entre els membres d'aquest perfil B, i diferents visions ideològiques sobre el barri i sobre allò polític.

Finalment, en el **perfil C** trobem persones que viuen amb estranyament el fet lingüístic català. Malgrat que en alguns casos coneixen des de petits l'existència de la llengua catalana, sempre hi han mantingut una relació distanciada, pel fet que no forma part del seu entorn social i és inexistent en l'àmbit familiar. Així, ens trobem amb un perfil de persones que en la seva trajectòria, malgrat moure's físicament per altres llocs de la ciutat, el barri té una posició central en la seva cosmovisió. Entre el barri i el poble d'origen hi ha només una vaga presència del país on han anat a raure. El seu univers simbòlic es configura a partir d'elements quotidians, a través del seu entorn social més immediat; la visió o el record, sovint idíl·lic, del lloc d'origen i, en darrera instància, el sentiment d'identificació a una comunitat cultural (andalusa, extremeña, murciana, etc.) i a una comunitat nacional (Estat espanyol). El fenomen de l'*alteritat* mostra i, a la vegada, perpetua l'estranyesa davant el fet català. Inconscientment contraposen un *ells* (els catalans) amb un *nosaltres* (els andalusos, extremeños, etc.). En cap cas aquesta contraposició s'articula des de la vessant política, més aviat es conforma des de l'àmbit cultural i/o geogràfic. No existeix pugna política perquè donen per descomptat que estan a Espanya i això es viu amb total normalitat. El seu context social, a voltes, no és massa distant del que seria en qualsevol altre poble d'Andalusia, Extremadura o Castella.

En termes de capitals advertim que ens trobem davant un perfil d'individus situats en una posició social més aviat baixa. El capital cultural i educatiu és significativament reduït, molts d'ells tenen molt pocs estudis o, en molts casos, no els han arribat a finalitzar. D'altra banda, el seu capital social es limita a l'àmbit familiar o a xarxes establertes a la feina o al barri que presenten les mateixes limitacions. Les trajectòries laborals d'aquestes persones podem dir que són en general modestes. Fan feines que no requereixen estudis o que no comporten un canvi en les cosmovisions de partida. Els discursos d'aquest perfil retraten de forma coherent aquesta situació d'estranyament respecte de la llengua i de la idiosincràsia del país. Les pràctiques, malgrat que sigui a posteriori, són autojustificades mitjançant discursos que prenen valor instrumental a la

llengua, sense arribar al rebuig total. No es manifesten, tampoc, valors simbòlics associats al català.

5. Conclusions

Cal advertir que les conclusions que presentem aquí són del tot provisionals, i que les conclusions realment finals seran a l'informe final de la recerca en curs. Aquí, en tot cas, volem apuntar alguns elements per a la discussió.

- **Hi ha integració lingüística, malgrat tot.** En les trajectòries que hem definit a partir de les entrevistes realitzades, podem dibuixar la trajectòria que té la integració lingüística, partint dels paràmetres que hem indicat per al barri de Cerdanyola: un barri que es forma de nou, amb una composició social homogènia de persones provinents de la immigració, un entorn monolingüe en castellà, que és la llengua de les persones que hi viuen. Sobretot en el cas de les trajectòries del perfil A, podem comprendre quins han estat els mecanismes que han facilitat la incorporació de la llengua catalana, malgrat el distanciament inicial. En tot cas, ens interessa remarcar el fet que malgrat que els condicionants estructurals estan en contra (franquisme, migracions en condicions molt precàries, barri aïllat, no contacte amb els catalans, rebuig social, etc.), s'acaben produint les esclètxes per les quals transiten aquelles persones amb una trajectòria més àmplia en els espais socials. Ras i curt, els que es mouen més. Tot i que això no implica que l'adopció del català sigui una conseqüència necessària, però sí possible.
- **La societat civil com a agent de facilitació de la llengua.** La penetració del català en aquests barris s'efectua mitjançant la creació, especialment a partir de finals dels anys seixanta, d'alguns espais de contacte entre autòctons i nousvinguts. Segments de l'institució eclesiàstica i educativa afavoreixen la creació d'aquests àmbits on es potencia el coneixement i contacte d'ambdues cultures i comunitats. En alguns casos, aquests espais esdevindran el primer punt de contacte continu amb autòctons per part dels nousvinguts. Tot seguit, la consolidació de sindicats, moviments veïnals i d'altres tipus d'associacions permetran una incipient presència del català en aquests territoris i segments socials.

- **El català en el record.** En aquelles trajectòries que porten a l'apropiació de la llengua catalana, cal destacar en molts casos la presència d'un record explícit del moment, de la persona o del lloc que van facilitar aquest aprenentatge del català. Això succeeix tant en el perfil de persones que han fet del català una llengua pròpia com de les persones que hi tenen una relació més simbòlica i que no la dominen tant instrumentalment.
- **L'adhesió simbòlica no és sinònim de domini instrumental.** En aquest context migratori (anys 50-70) i per a aquest conjunt de població, que viu l'experiència de la dictadura, de la formació dels barris perifèrics de les ciutats, aïllats per la manca de transports públics i d'una bona urbanització, etc., sorgeix una generació que ha adquirit de forma més universal l'adhesió simbòlica a la llengua, que no pas un domini instrumental. O dit d'una altra manera, la manca d'un domini instrumental no significa sempre un rebuig al progrés del català. Pensem que aquesta relació amb la llengua catalana és del tot diferent en la generació posterior, entre els fills dels que van emigrar del seu poble.
- **El català s'interpreta com una eina que possibilita la mobilitat social.** Siguin quines siguin les pràctiques lingüístiques, el català és percebut, almenys pels protagonistes de l'onada migratòria dels cinquantes i seixantes, com una condició necessària en la cursa per la mobilitat social. Independentment de les estratègies educatives plantejades en relació als seus fills o nets s'estableix un discurs on el català esdevé un recurs indispensable per l'assoliment de l'èxit social. Malgrat la llengua no tingui presència en la seva quotidianitat, hi ha establert un *interdiscurs* que correlaciona el coneixement del català amb les possibilitats d'estudiar i assolir una situació laboral notable.